

який отримує правову інформацію або із загальних джерел, або від того ж юриста. Як наслідок, можна прогнозувати ланцюгову реакцію. Який вихід з цієї ситуації?

Розширення переліку загальних гуманітарно-правових наук (філософія права, соціологія права тощо) допоможе наповнити формальні знання студента знанням про належне право. Вивчення гуманітарних наук має відбуватися за системою, на кшталт галузевих правових, щоб ці дві системи паралельно формували правосвідомість правника. На наш погляд, такий підхід дозволить змістовно наповнити навчальний багаж студента. Це стає тим більш важливим ще й тому, що ці науки набувають нових можливостей у кредитно-трансферній системі освіти. Через філософію, філософію права, політологію, соціологію тощо студент має змогу більш плавно зануритися в систему європейської освіти.

Студент юридичного навчального закладу, юрист-практик, правосвідомість якого сформована на повазі до права, прав людини, на раціональному підході до правозастосування і на бажанні жити справедливо, не тільки не буде порушувати закон, а й, навпаки, своїм прикладом буде показувати його важливість і необхідність у житті людини.

О. В. Ус, канд. юрид. наук, доц.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА (ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)

Заняття з навчальної дисципліни “Кримінальне право України: Загальна частина” поділяються на два види: практичні та семінарські. Слід зазначити, що якщо лекція читається на факультеті чи відповідному його потоці, який містить від 4 до 7 груп, то практичні й семінарські заняття проводяться в конкретній групі, кількість якої становить від 20 до 30 студентів. Це зумовлено тим, що основним завданням практичних і семінарських занять є: перевірка знань студентів, які вони отримали під час прослуховування лекції та самостійної роботи; привертання

їх уваги до питань, яким вони не приділили належної уваги; розширення їх знань шляхом обговорення більш вузьких та дискусійних (проблемних) питань теми тощо. Саме тому індивідуальний підхід на практичних і семінарських заняттях зумовлює те, що завданням викладача є власне управління процесом навчання, спонукання студентів до більш глибокого розуміння матеріалу, привиття навичок формулювати та обґрунтовувати власну позицію (думку), вироблення вміння критично оцінювати законодавство та судову практику.

Майже щодо кожної теми, яка вивчається студентами другого курсу в межах дисципліни “Кримінальне право України: Загальна частина”, проводяться як практичні, так і семінарські заняття. Це пояснюється тим, що такі заняття мають різну методику проведення, вимагають різного рівня та характеру підготовки студентів і спрямовані на вирішення різних завдань (досягнення проміжних та кінцевих цілей). Саме тому практичні заняття передують семінарським.

На початку відповідного семестру кафедра кримінального права розробляє план проведення практичних і семінарських занять та здійснення підсумкового контролю знань студентів (ПМК). Вважаємо, що ознайомлення студентів із цим планом, а також роз’яснення методики підготовки до практичних і семінарських занять, методики їх проведення, принципів оцінювання та оцінки результатів їх роботи наприкінці відповідного семестру орієнтує їх на подальшу ефективну роботу.

На початку вивчення конкретної теми, після прослуховування лекції, проводиться одне (чи два) практичне заняття. Метою є вивчення основних теоретичних положень теми, базових категорій та понять, аналіз законодавчих положень і судової практики, а найголовніше – вироблення вміння застосовувати отримані знання шляхом індивідуального вирішення конкретних завдань (казусів) щодо кримінальної відповідальності за вчинення злочину.

Практичні заняття. На першому занятті необхідно пояснити студентам, як вирішувати за формою та змістом завдання по Загальній частині кримінального права. Крім того, необхідно звернути увагу студентів, що від них вимагається не лише

вирішення завдань, а й вільне володіння питаннями теми, що вивчається.

Кожне практичне заняття доцільно починати з перевірки присутності студентів, надання їм завдання на наступне заняття, перевірки наявності виконання письмових завдань. Після цього доцільно нагадати студентам тему практичного заняття та зорієнтувати їх щодо методики його проведення.

Як тільки студентом буде представлено власне рішення відповідного завдання (казусу), доцільно, у разі потреби, поставити йому питання щодо проблем, на які він не звернув увагу, або уточнити його позицію та висновок. Це зумовлено й необхідністю з'ясування ступеня самостійної роботи при підготовці до практичного заняття. Після цього запропонувати іншим студентам висловити їх позицію щодо вирішення завдання (казусу), надати відповідні доповнення та навести аргументацію, звернути увагу на неточності чи недоліки відповіді, можливо, представити власне вирішення завдання, якщо воно відрізняється, тобто не співпадає з рішенням попереднього доповідача.

Якщо завдання вирішене студентом правильно, а також зроблені належні доповнення, доцільно підбити підсумок, однак це потрібно зробити таким чином, щоб у жодного зі студентів не виникло сумніву щодо вирішення конкретного завдання та розгляду відповідного питання теми. За наявності різних, а можливо й протилежних рішень завдання (казусу), доречно залучити студентів до дискусії з метою з'ясування (віднайдення) правильного. Наприкінці необхідно підсумувати все, стисло й ретельно аргументуючи відповідну позицію.

Вирішення завдань бажано поєднувати з розглядом конкретних теоретичних питань теми, що пов'язані із цим завданням (казусом).

Семінарські заняття із Загальної частини кримінального права проводяться у формі колоквиумів, метою яких є не лише закріплення засвоєного матеріалу щодо конкретної теми, а й поглиблений розгляд її дискусійних (проблемних) питань, які мають велике теоретичне й практичне значення. Під час колоквиуму перевіряється вільне володіння студентами матеріалом по темі,

що вивчається, та встановлюється глибина її засвоєння, у тому числі й труднощі розуміння окремих питань. Останнє дає підставу лектору окремо зупинитися на їх розкритті (поясненні), а викладачу стисло й просто надати студентам відповідь на питання, що виникли під час вивчення теми.

Вважаємо, що на колоквіумі студенти не повинні користуватися жодними матеріалами (зокрема, Кримінальним кодексом України, конспектом лекцій) та навчальною літературою, оскільки в такому разі вони є більш сконцентрованими на обговоренні конкретних питань, відповідях своїх колег і власних знаннях.

На семінарському занятті (колоквіумі), як правило, обговорюються всі питання теми. Студенти викликаються за розсудом викладача (із метою уникнення самостійного розподілу відповідей на питання між ними). Кожному зі студентів необхідно поставити не менше трьох питань із відповідної теми різного рівня складності. Якщо студент не дав вірної відповіді, доцільно сформулювати йому уточнюючі запитання. У такому разі, якщо він знову не дав належної відповіді чи припустився помилки, вважаємо за потрібне викликати іншого студента задля виправлення помилок та надання правильної відповіді.

При розгляді складних питань (значних за обсягом чи дискусійних), під час вивчення яких у студентів виникли труднощі, викладач зобов'язаний доволі стисло надати аргументовану відповідь і звернути увагу на помилки, які часто стають причиною виникнення складнощів у студентів, та, можливо, помилки в слідчо-судовій практиці. Таке викладення повинно мати аргументований, проте не категоричний характер для того, щоб у студентів була можливість вироблення власної думки та її відстоювання.

Для уникнення одноманітності при проведенні семінарських занять також можна до конкретних тем заздалегідь запропонувати студентам завдання творчого характеру, приміром: надати юридичну оцінку низки законопроектів щодо регламентації окремих питань кримінальної відповідальності в межах теми заняття, віднайти відповідну статистику, проаналізувати судову практику (як щодо вирішення конкретних кримі-

нальних справ, так і узагальнень судової практики і постанов Пленуму Верховного Суду України). Такі доповіді студентів, на наш погляд, у цілому не повинні перевищувати 10-15 хв семінарського заняття.

Звертаємо увагу, що проведення як практичних, так і семінарських занять потребує від викладача особливої концентрації уваги, вдумливого сприйняття відповідей студентів та обережності при оцінці їх рівня знань. Необхідним, на нашу думку, є поєднання загального підходу до оцінки засвоєння матеріалу, знання якого вимагається від усіх студентів, і індивідуального підходу до знань, вмінь, можливостей і навіть характеру кожного зі студентів, оскільки все ж таки основна мета викладача – викликати бажання та зацікавленість студентів у вивченні і розумінні відповідного предмета, укріпити віру у власні можливості й здібності шляхом ретельного ознайомлення з матеріалом, його аналізу та критичного ставлення. Інтерес та зацікавленість завжди виступають стимулом для дослідження відповідної теми, а відкритість та бажання допомогти з боку викладача – запорукою успішного результату навчання студентів.

Наприкінці, вважаємо, що необхідно виробити довіру й повагу між студентом та викладачем: створити таку атмосферу, коли викладач може дати стислу, аргументовану та просту за формою викладення відповідь на будь-яке питання, сформульоване студентом, залишаючи при цьому можливість мислити та висловлювати власну позицію, навіть інколи припускаючись помилок.

Можливо, така методика певною мірою є консервативною, проте вважаємо за доцільне наголосити, що під час підсумкового контролю знань студентів із дисципліни “Кримінальне право: Загальна частина” (ПМК № 2), проведеного у другій групі другого курсу господарського-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (19 грудня 2014 р.), на який виносилися теми: “Склад злочину”, “Об’єкт злочину”, “Об’єктивна сторона злочину”, “Суб’єкт злочину”, “Суб’єктивна сторона”, “Стадії вчинення злочину”, студенти показали такі результати: з 20 присутніх 14 отримали “5” балів (відмінно) за правильні відповіді на 15 запитань (чи

припустилися однієї помилки) з наведених тем (можливість користуватися будь-якими допоміжними матеріалами для написання підсумкового контролю знань була виключена).

С. В. Фоміна, асист.

ЮРИДИЧНА НАУКА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сучасна українська юридична наука є продуктом тривалого та неоднозначного процесу становлення і розвитку, що зумовлено складним характером державно-правового будівництва в країні та особливостями суспільно-політичного устрою у той чи інший період. Якісно новий етап для неї розпочався із проголошенням незалежності України, коли зменшився ідеологічний тиск на науку, відкрилися нові можливості і було створено сприятливі умови для її розвитку як самостійної системи. Нині вона є важливим засобом науково обґрунтованого прогресивного поступу української держави і суспільства.

Питання стану сучасної юридичної науки – це питання її ефективності, відповідності рівню та умовам соціального життя, спрямованості на вирішення життєво важливих соціальних проблем за допомогою правових засобів.

Минулий рік став найважчим для нашої країни за всі роки незалежності. Україна пройшла складні випробування. У 2014 р. були переобрані та перепризначені всі центральні органи державної влади, й держава розпочала реформи майже у всіх сферах суспільного життя. При цьому, зрозуміло, підвищилася роль юридичної науки в цілому і наукових установ при підготовці стратегії національної безпеки України, здійсненні наукової, науково-технічної експертизи, підготовці прогнозів і наслідків реалізації найбільш важливих рішень держави та їх міжнародно-правового забезпечення. Проведення наукових експертиз проектів законів має сприяти розробці складових електронного урядування, створенню єдиної системи нормативно-правової інформації державних органів та органів місцевого самовряду-